

A FRANCIA POLITIKA ÉS A REVÍZIÓ

FORDULÓPONTON látja Gratz Gusztáv a francia nagypolitikát és ezzel az európai politikát általában; a Magyar Szemle utolsó számának egy kiváló cikkében tárta fel rendkívül érdekes gondolatmenetét.¹ Kétségtelennek látszik, hogy a december 11-i öthatalmi nyilatkozat jelentős elvi változásokat hozott a nemzetközi politika világába. Németország és egykori háborús szövetségeseinek elismert »egyenjogúsága. döntő lépés a revízió terén. A francia politika, mely a versailles-i szerződéssel megteremtett hegemoniáját többé egyedül a békemű alapján megvédeni nem tudja, a genfi deklarációban visszavonult a „sécurité“ sáncai mögé. 1919-től 1932-ig győztesek és legyőzöttek álltak egymással szemben a világpolitikában; a múlt év decemberétől fogva a „biztonság“ bonyolult és kellőképp nem értelmezett elve volna hivatott Franciaország hegemonikus, vagy legalább is imperialisztikus törekvéseinek védelmére. Ezzel a francia-német ellentét áttolódott a fegyverkezési vita síkjára; minden egyéb kérdésben volta-képpen leplezetten elismertette a versailles-i szerződés revíziójának elve.

Mikor Apponyi Albert gróf utolsó cikkében, melyet halálos útja előtt a Nouvelle Revue de Hongrie-ban a külföld számára a genfi határozatról írt, mérlegelte a december 11-i esemény jelentőségét, a benne sajátos tapintattal és mérséklettel, szándékosan nem kívánta Magyarország szempontjából vizsgálat tárgyává tenni a deklarációt. „Ami az eddig elért eredménynek hazám szempontjából való jelentőségét illeti, Irta, erről még egy szót sem szóltam és bármily örömteli érzelmeket keltsen is bennem ez eredmény nemzeti szempontból, nem is szándékom róla e percben beszélni. Mert mindenekelőtt az volt a célom, hogy az eseménynek általános jelentőségét világítsam meg és beléfonjam a magunk különleges elégtételét abba az örömbé, melyet ma méltán érezhet az egyetemes emberiség.“

Apponyi szemei előtt állott már s azóta mind nyilvánvalóbb lett, hogy Magyarország másként fogja értelmezni a revízió gondolatát, és a genfi események horderejét is másként értelmezi Franciaország, — legalább a hivatalos francia külpolitika. Csupán azokat, kik a december 11-i határozat gyümölcsét nagyon is korán akarták élvezni, lepheti meg» Herriot február 3-1 előadása, melyben Magyarország határainak újrendezését egyértelműnek mondta a katasztrófával.³

¹ Magyar Szemle, 1933. XVII. kötet. 105 l.

² Nouvelle Revue de Hongrie, 1933. I. szám, 5. l.

³ „... je ne vois pas comment il serait possible, au profit de la Hongrie ... de procéder sans catastrophes à un remaniement territorial“. Journal des Débats, 1933 febr. 4., 3. lap.

Ha a jelek nem csálnak, mostantól fogva a francia nagypolitika a kisanant mögött fogja magát elsáncolni s miközben Németország irányában a *sécurité* formuláját kísérli meg érvényesíteni, addig közép- és keleteurópai politikájában változatlanul a békeszerzések, helyesebben a trianoni és *saint-germaini* szerződés alapelveit próbálja megvédeni. A francia „statizmusnak“ új változatával lesz egy ideig dolgunk.

Mióta e folyóirat hasábjain rendszeresen számbavesszük a nyugati nagy nemzetek közhangulatának alakulását a revízió szempontjából, mindig azt tartottuk feladatunknak, hogy a nagyhatalmaknak e „statikus“ politikai szemléletére és e szemléletnek metamorfózisaira mutassunk rá. A magyarság sorsát tizenöt év óta éppen ez a „statizmus“ irányítja. A francia politika nyelvén e szó tudvalévően az 1919. évi békeműhöz, annak betűjéhez és szelleméhez való szívós ragaszkodást jelenti; ellentéte a „dinamizmus“, — az a felfogás, hogy a békeszerzések, mint gyarló emberi alkotások, bírálhatók és felülvizsgálhatók, módosíthatók és megsemmisíthetők, — vagyis alá vannak vetve a történet örök törvényeinek: mulandók.

Miközben e „dinamizmus“ szellemének lassú térhódításairól számoltunk be az évek során e lapokon, — térhódításairól elsősorban Angliában, mert a francia ébredés még soká váratott magára — igyekeztünk közvéleményünk figyelmét a revízió súlyos akadályaira felhívni, mert az ellentábor taktikai ismeretét fontosabbnak ítéltük kezdeti sikereink számbavételénél. Az angol publicisztika tükrében szemléltük ezt a kaleidoszkópot, mely évről-évre kétségtelenül kedvezőbb képet mutatott. Előbb az angol haladó pártok, utóbb a konzervativizmus köreiben tört meg a jég, majd az angliai mozgalom kikezdte a francia politikai világot is, ahol a szélsőbal irányából indult meg a zajlás.¹

Nem érdektelen az egyes étappe-ok feljegyzése. 1930 decemberében még csak azt jósolhattuk, hogy „Anglia közvéleménye fordulat előtt áll... számíthatunk rá, hogy a magyar területi revízió kérdése is előbb-utóbb meg fog érni, — legalább annyira, hogy a nyugati államokban komoly vita indulhasson meg fölötte“². Már háromnegyed évvel utóbb hosszabb cikkben vehettük vizsgálat alá magát e „komoly vitát“; közben a francia baloldal, elsősorban a „Plans“ fiatal előharcosai nyíltan revizionisták lettek. Cikkünket így végeztük:

„A trianoni szerződés tizenkettedik évfordulóján, a beléje ágyazott képtelenségek és igazságtalanságok felfakadnak: a revízió, mely egykor nem volt több a magunk sejtelmesen távol tündöklő álmánál, ma a világpolitikának lassanként egyik alapproblémája lesz.“³

Ezt a felfogást két év alatt a fejlődés menete igazolta. Am közben nyilvánvalóvá vált, amire fentebb már céloztunk, hogy revízió tudvalévően sok mindent jelent a világpolitika nyelvén s bizony korántsem elsősorban a magyar területi integritás helyreállítását. Revízió mindenekelőtt a háborús tartozások reális rendezését jelentette, majd az egyenjogúságot a fegyverkezés terén és csak utolsósorban — a nagyvilág számára utolsósorban — a területi kérdések tisztázását.⁴ Ebből

¹ E kérdésekkel foglalkozó cikkeink: 1. Anglia és a középeurópai kérdés. M. Sz. I, 76. — 2. Románia válsága — angol szemmel. M. Sz. II, 58. — 3. A középeurópai kérdés — Nyugatról nézve. M. Sz. III, 269. — 4. Angol ellenségeink. M. Sz. IV, 68. — 5. Scotus Viator pálfordulása. M. Sz. VIII., 222. — 6. A középeurópai kérdés angol szemmel. M. Sz. X, 394. — 7. Trianon revíziója és a nyugati válság. M. Sz. XIII, 5. L. még a Plans köréről Eckhardt Sándor cikkét „Fiatal franciák rólunk“, M. Sz. XII. 124.

² M. Sz. X. (1930) 398. I.

³ M. Sz. XIII. (1931) 14. 1.

⁴ L. erről Gratz: La Hongrie et L'Europe c. cikkét, Nouvelle Revue de Hongrie, XXVI. 121. 1.

folyik az is, hogy ami eddig a revízióból megvalósult, elsősorban Németországra vonatkozik, mindenekelőtt a német-francia viszonyra. E világpolitikailag nagyobb kérdés mögött szerényebb helyen húzódik meg az úgynevezett „dunai problémakör”, vagyis Magyarország helyzete a kisantant államainak övében.

Ami a nagyhatalmak számára másodrendű, az Magyarország számára elsőrendű érdek: a revíziós gondolatnak a német-francia viszonylatban való előnyomulása érthetően mozgásba hozta a kisantantot, mely hónapok óta „en garde” állásban figyeli mindazt, ami a revízió körül történik. Az utódállamok létükben érzik magukat veszélyeztetve, ha a békemű egész épülete alapjaiban rendül meg; Franciaország, mint fentebb kifejtettük, közép-európai hegemonikus politikáját látja válságban, ha az általa létesített kisantant-szervezetben csorba esik. Valóban láncszem fűződik itt láncszembe s csak egy ponton kell megpattannia a sornak, hogy az egész alkotás halomra dőljön.

TANULSÁGOS MEGFIGYELNI, miként foglalnak állást ebben az új helyzetben a francia politikai élet különböző árnyalatai.

A „statikus” álláspontot már fentebb vázoltuk. Két orgánumban lehet alakulását megfigyelnünk: az egyik a jobboldali nacionalizmus nagy folyóirata, a *Revue des Deux Mondes*, a másik a vele lényegileg egyívású, a kisantant politikai gondolatvilágához mindig közelállott napilap, a *Journal des Débats*.

A francia publicisztikának ebben a szélsőjobboldali sarkában, elég jellemzően, ugyanaz a hangulat uralkodik, mint a baloldali kormánypolitika vezetőinél, ami nyilvánvalóan bizonyítja, hogy felelős helyen a baloldali politikusok is a jobboldali nacionalizmus programját váltják valóra. A cél, a francia közvéleményt és még inkább a világ közvéleményét meggyőzni arról, hogy a magyar területi igények kielégítése háborút és ezzel európai és világkatasztrófát idéz fel. Szamba sem jön az a gondolat, hogy az igazság érvényesülése békés úton is elképzelhető, — hogy mindenesetre békés szándékkal és jóérzéssel kell feléje törekednünk. Amit Herriot már idézett nyilatkozatában Európa katasztrófájáról mond, azt René Pinon több szóval így írja körül:

„Egész Németország egyértelműen kívánja az 1919. évi Európa és az azt szervező szerződések lerombolását. Azt képzelik-e, hogy a lengyelek, a románok, a jugoszlávok és a csehszlovákok [Kisantant pillér-állama mily szerényen jutott e felsorolásban utolsó helyre] hajlandók lesznek, hogy megraboltassák magukat s lemondjanak azokról az országrészekről, ahol testvéreik laknak, anélkül, hogy kardot rántanának? [Magyarország számára még sohasem talált ilyen szép mondatot a *RdDM*.] Az angol sajtó szükségesnek ismeri el a szerződések revízióját, de békés eszközökkel óhajtja; jobban tenné, ha mindjárt azt mondaná, hogy nem akarja. Németország nem az egyedüli, amely ilyen általános „békés” felfordulást óhajt és előkészít. Az *Echi e Commenti* c. szemle egy cikke a fasiszta külpolitikát vázolja; az Olaszország és Magyarország közötti megegyezés itt nyilvánvalóan jelentkezik; ilyen terv nem lesz megvalósítható anélkül, hogy Európát négy sarkán tűzbe borítsa. Nemrégiben a magyar miniszterelnök, Gömbös tábornok Rómában tárgyalt Mussolinival és az olasz kormánnyal. Ám Gömbös merész és eltökélt ember, akit skrupulusok alig zavarnak, — szüksége van rá, hogy személyes hatalmát valami nagy nemzeti sikerrel megerősítse. Mussolini a maga részéről viszont nem az az ember, aki sokáig beéri szavakkal, anélkül, hogy tettekhez nyúlna. Wickham Steed, akinek tájékozottsága

mindig komoly, a német-olasz-magyar hármasszövetség szándékait jelzi egy cikkében: Románia és Jugoszlávia megcsonkítása, hogy egy Nagy-Magyarország állíttassák helyre a német és olasz kettős befolyás alatt. Balkáni konföderáció olasz hegemonia alatt. Túlzások talán, mikben azonban nincsen semmi valószínűtlen és egészen megfelelnek, a fasiszta és a magyar aspirációknak. Itt van a löporos hordó. Csodálkozzunk-e, hogy az európai rend csendőreit le akarják fegyverezni?^{1C<}

Külön cikket szentel Pinon január 15-én a „Kisantant és a békeszerződések“ kérdésének. Ebben azt a meglepő tételt állítja fel, hogy a háború előtti európai egyensúly helyébe a háború után a „stabilitás. állapota lépett. „A stabilitás pedig, írja, semmiképpen sem összeférhetetlen a biztonságnak és a jognak új koncepciójával, mely a Nemzetek Szövetségében megvalósulás felé törekszik.. .(Mi azt hinnők, hogy ‚egyensúly‘ és a mai stabilitáson nyugvó ‚biztonság‘ kizárják egymást!) Ennek a stabilitásnak biztosítékát természetesen a kisantantban ismeri fel, melynek Lengyelországgal való megerősödését örömmel regisztrálja; a kisantant külügyminisztereinek állandó szervezete Pinon számára rokonszenves instrumentuma a békének, mely „Középeurópa négy pillérállamán nyugszik“. Titulescu és Benes nyilatkozatait a kisantant politikai céljairól a Revue des Deux Mondes szembeszegi a francia belpolitika békebontóival, másfelől a hűtlenségre hajlamos angol szövetségessel (az olaszról már amúgy is régen és rezignáltan lemondott).

„Benes annyira időszerű nyilatkozatai figyelmeztetés nem csupán a békeszerződések revízióját hirdető nagyhatalmak számára, de egyben baloldali sajtónak is, melynek egyes orgánumai a revízió mellett küzdenek és a Paul-Boncour-kormány némely izgatott tagja számára, kik oly balgán helyezkedtek el a lejtőn, mely Európa lerombolása és ezen át a háború felé vezet... Bízva reméljük, hogy Franciaország nem áll majd a fájdalmas választás előtt, az európai stabilitás politikája mellé szegődjék-e, amelyet törhetetlenül mivel a kisantant, avagy a brit barátság: mellé, amelyhez minden franciát érzelmei fűznek; kívánjuk, hogy Anglia idején értse meg, hogy a saját vére árán velünk együtt épített Európának elpusztítása saját dicsőségének megtagadása volna és egyben tulajdon, érdekeinek sérelme. De korántsem vagyunk meggyőződve, hogy Anglia megérti ezt, mert az angol közvélemény, befalazva a maga inzularitásába, gyakorta csak későn ismeri fel a kontinens életének realitásait...“

Pinon meg van győződve róla, hogy a kisantant nem irányul semmiképpen Olaszország ellen s hogy Franciaországnak Oroszországgal létesített paktuma viszont nem érintette Románia érdekeit. Bizonyára nem neheztel érte a Revue des Deux Mondes, ha e két tétellel szemben némiképp hitetlenek vagyunk. Bizonyos lelkes frazeológia nélkül nem lehet a francia szíveket megnyerni, ezért védi ilyen pátosz a békeművet:

„A revízió zászlaja alatt nem a jövő erői csoportosulnak, hanem maradványai egy gyászos múltnak, melynek visszatérnie nem szabad. Az élet, a haladás, a jövő az új Európa oldalán vannak. [Uj Európa alatt a békemű teremtette helyzetet kell érteni.] Londonban és bizonyos francia milieu-kben végre a felismerésnek kell győznie, hogy az 1919. évi békeszerződések korántsem jogászok gyakorlataiul szolgáló szövegek, hanem, hogy a szavak mögött, melyekről azt hiszik, hogy néhány ideológus szeszélye szerint lehet azokon változtatni, a nemzetek élő húsa léleklizik. . . [Az új Európa itt nyilván a kisantantot jelenti.] azt várja, hogy Franciaország, mielőtt a revíziós kampány még kiéleződ-
nék, kijelentse — ha lehet, Angliával együtt, de nélküle, ha muszáj —

¹ Revue des Deux Mondes, 1932 dec. 1. 719. lap.

kategórikus „nem“-szavát, amely végül a homályba veti vissza az anarchia hatalmait. Hozzá a szó egymagában olyan gyógyító és megnyugtató hatással lesz, hogy a világgazdaság is hasznot húzhat belőle.“

Íme, a francia antirevizionizmus megtalálta a világgazdasági válság orvoslásának módját is: elég Franciának egy autoritativ Nemmel odúikba visszaütni a rendetlenkedőket — ki ne gondolna itt éppen Magyarországra? — és ismét pezsgő életre lendül a megbénult gazdasági élet. Ezért valóban érdemes volna nemet mondani, de Franciaországot nem vezetik ily materiális célok, ő mindig eszményekért harcolt, mert: „a kis hatalmakat védeni és csoportosítani, ez a francia diplomácia hagyománya.“¹

NEM LEHET CSODÁLKOZNI, hogy ebben a tükörben a világpolitika minden eseménye csodálatos eltorzulásokat mutat. Herriot például, aki kormányon kívül is, mint láttuk, oly lelkesen védi a békeművet, kormánypolitikus gyanánt is defetista a *Revue des Deux Mondes* számára:

„Nem lehet eléggé sajnálni, hogy Herriot e szavakig ragadtatta magát: ‚Mikor júniusban a hatalmat átvettem, Franciaország izolálva volt!‘... Azt mondani, hogy Franciaország izolálva volt, egyértelmű azzal, hogy Belgiumon kívül elfelejtjük a kisantantot, Lengyelországot és az egész »francia rendszert, amelyről legutóbb beszélt Winston Churchill és amely az európai rend és stabilitás támasza a revízió és felforgató veszélyes mozgatóival szemben.“

Különösen Angliával elégedetlen, amint már írtuk, Pinon; a december 11-i genfi deklarációt is Nagy-Britannia mesterkedésére vezeti vissza. „Mikor látjuk már egyszer a brit politikát más foglalatosságban, mint — szövetség ürügye alatt — azon mesterkedve, hogy a béke és a biztonság garanciáit egyenként csavarja ki kezünkől?... a jog-egyenlőség, megadatott Németországnak és a szerződések által leszerelt többi államnak. Ez egyértelmű a versailles-i szerződés ötödik részének kivégzésével... A versailles-i szerződés olyan articsóka, melyet Németország, ha ebben meg nem gátolják, levelenként fog megenni és mi, végül is, elvesztettük léssen a háborút.“³

Épp oly tanulságos, mint a sok keserűség, mit a nagy revü cikkei feltárnak, az álláspont látszólagos hajthatatlansága. Bennünket mind a kettő érdekel. Egyfelől megtanuljuk, hogy a francia nagypolitika változatlanul kitart a győzelem eredményeinek védelme mellett: világosan megérthetjük, hogy az egész biztonság- és stabilitás-fraeológia kizárólag az 1919-ben megszerzett hegemoniát védi. Mindig így volt ez és Gentz Frigyes pompás szavai ma épp annyira igazak, mint voltak 1815-ben a bécsi kongresszus idején:

A társadalmi rend talpraállításának, ‚Európa politikai rendszere újjáalakításának‘ maradandó, az erők egyenletes felosztásán alapuló békének. fennhangzó frázisait produkálták, hogy a népeket megnyugtassák és ez ünnepi gyülekezetnek (a bécsi kongresszusnak) méltóságteljes és nagyszerű képet adjanak; a kongresszus célja azonban az volt, hogy a legyőzöttektől elvett zsákmányt a győztesek között szétosszák.³

¹ RdDM 1933 I. 15. 471. 1.

² RdDM 1933 I. i. 236—240.

³ Egy bizalmas memorandumból idézi Alfred Stem: *Geschichte Europas*, I. 1894, 30 l.

Emellett azonban nyilvánvalók az elkedvetlenedés és az önbizalom hiányának jelei. Aki a fentebb idézett szövegeket elolvasta, annak figyelmét nem kerülhette el az elkeseredés Olaszországgal szemben, a fájdalmas búcsú az angol közvéleménytől és a francia baloldal mindjobban terjedő külpolitikai érvényesülésének éles kárhoztatása.

Ez a kritika a baloldallal szemben még jobban érvényesül a Journal des Débats hasábjain, mely a Paul-Boncour-kormány külpolitikai, iránytalanságát. éppúgy támadja, mint a Daladier-kormányét, melyben éppen Paul-Boncouré a külügyi tárca. Az előbbi kormány külügyi államtitkárát, Pierre Cot-t (most légügyi miniszter), a Journal des Débats újszólván nap nap után gáncsolta el, mert nem bocsáthatta meg neki, hogy az egykori legyőzöttekkel szemben a megértés politikáját kívánta követni. Cot-ról, ki Magyarországra is ellátogatott, sokan feltételezték, hogy revizionista, bár nem egészen világos, hogy a szónak melyik értelmében az. Mindenesetre abból a körből származik, amely a La République című napüap körül csoportosult s amely magát nyíltan eszmei revizionistának vallja, — élén Emile Roche-sal, a napilap szerkesztőjével.

„Revizionizmus, — írja Roche ‚Tout se révisé‘ című cikkében — mely az élet parancsolatai közé tartozik, befészkelte magát mint egyebütt, úgy itt, a békemű körű is. Bölcs dolog-e elsőbben tudomást nem venni róla, hogy aztán utóbb kénytelenek legyünk kellenlenül engedni neki, más hatalmaknak engedvén át a mozgalom irányítását és előnyeit? Avagy nem sokkal helyesebb és nem sokkal bőkezűbb-e a kezdeményezést magunkhoz ragadni és arra ügyelni, hogy se anyagilag, se erkölcsileg ez a revizionizmus ellenünk ne irányuljon?“

Bölcs álláspont ez s nekünk, kik 1919 óta revizionisták vagyunk, csak azon kell csodálkoznunk, hogy a francia közvéleménynek tizen-négy esztendő kellett, míg e felismerésre ébredt. De a felismerés, mint e cikk során láttuk, még korántsem győzött. Ellenkezőleg: Pierre Cot külügyi államtitkársága — a Journal des Débats szerint — Lengyelország és Csehország szoros szolidaritását teremtette meg a területi revízió kérdésében.

„Prágában szükségesnek tartották ahhoz a francia politikához való ragaszkodást megerősíteni, melyet a békeszerződések alapján nyugvó rend védelme sugall. Különösen azért tették ezt, mivel a magyar revizionisták, megkettőzvén kampányuk erejét, Pierre Cot hatalomrajutását nem átalították úgy mutatni be, mint saját sikerüket, mint a szerződések revíziójára irányuló első lépést... A revíziónak ez a bajnoka, nagy férfja annak a Jeune Gauche-nak, mely a La République és a La Volonté körül csoportosul s amelynek szereplése külpolitikailag még nyugtalanítóbb, mint a belpolitika terén / ez az ‚if jú baloldal⁴ csodálatos könnyedséggel teremt kapcsolatot a magyar revízió mágnásaival (?), az olasz fasizmus vezetőivel és a német junkerekkel.“¹

A francia nacionalista lap egyébiránt részletesen foglalkozik egy tünetként nem érdektelen nyüatkozattal, melyet „A csehszlovák sajtószövetség“ adott ki — Varsóból s amelynek némi jelentőségét éppen az adja, hogy lengyel részvétellel készült:

¹ JdD 1933 jan. 30. Pierre de Quirielle: Le révisionnisme et l'Europe Centrale.

„Két nemzetünk, szól a nyilatkozat, teljességgel megegyezik az új Európa védelmére irányuló szándékában; ez az új Európa, a múlttal hasonlítván össze, jobb és igazságosabb nemzetközi rendet jelent. Nemzeteink úgy ítélik, hogy a revizionista erőfeszítések a szabadságon, jogon és igazságon nyugvó európai státus ellen való merénylet és hogy az erőfeszítések valóságos célja az, hogy visszataszítsák Európát a háború előtti igazságtalanság állapotába. Két nemzetünk változatlanul kész a népek őszinte és békés együttműködését támogatni, de készek arra is, hogy ugyanazon energiával megvédjék közös érdekeiket, teljes tudatában lévén annak, hogy a veszély, mely egyiküket fenyegeti, hasonló veszély másukra is. Ugyanakkor nyomatékkal kívánunk rámutatni, hogy a területi változtatások kísérletei, bárhol jönnék és bármelyik országot érintik, nemcsak ezeket az országokat fenyegetik, hanem Európának és a világnak egyetemes békéjét.

Bár alapos okunk van a kételyre hogy ebben a cseh-lengyel nyilatkozatban a lengyel közvélemény többsége szólal meg, mégis tudomásul vehetjük, hogy Franciaország, mely nagyhatalmi szövetségeseit eltávolodni látja, közép- és keleteurópai védősáncának tatarozására nagy erőfeszítéseket tesz. Ezt a célt szolgálja a francia-orosz meg nem támadási szerződés, melynek kapcsán, mint tudjuk, a francia-román viszony megromlott, de kísérletek történtek s úgy látszik sikerrel, a francia-lengyel viszony megszilárdítására. Ha egyéb jelünk nem volna a világ lelkiismeretének megmozdulására, már az is gondolkodóba ejthetne bennünket, hogy Magyarország körül mindenféle szélesen ívelő körben, hol itt, hol amott röppennek fel világító rakéták: a bukaresti anti-revizionista tüntetésektől a varsói deklarációig s onnan ismét a *Revue des Deux Mondes* s a *Journal des Débats* Herriot által is támogatott vészjeléig, mindenféle mozgásban van a front. Aki a hadműveletek természetrajzát megismerte, még emlékszik rá, hogy ilyen, egész arcvonalakra kiterjedő idegesség nagyméretű akcióknak volt csalhatatlan előjele. Ma azt is tudjuk, hogy az akciók néha gyengeség lepléül szolgáltak.¹

Az a *Jeune Gauche*, mely ellen a *Journal des Débats* oly elkese-redetten küzd, mégis tért nyer s némi halvány remény van arra, hogy ebből a sarokból a francia nagypolitikai szellemnek megújulása várható. Jelentős ebből a szempontból Georges Roux-nak, a *Plans* című folyóirat köréből elindult fiatal publicistának tanulmánya, mely most már olyan számottevő és a kormányzati politikától nem is távollévő orgánumban jelent meg, aminő a *Revue de Paris*. E lapokon másfél évvel ezelőtt ismertettük Georges Roux-nak egy revizionista kötetét, — az új szellem első jelét Franciaországban.² Ez az újabb tanulmány, melyet „Magyarország és a dunai kérdés“ címen tett közzé,³ első-sorban nem azért érdekel bennünket, mert benne magyarbarát hangokat vélünk felfedezni, hanem sokkal inkább azért, mert az átértelmezett francia patriotizmus bizonyosságát látjuk benne.

¹ Mikor e cikk sajtó alá megy, Franciaország és a kisantant világgá híreszteli az olasz-német-magyar új „hármasszövetség“ legendáját, melyet Pierre Bemus „La Triplice révisionniste“-nek keresztel el QdD. 1933. febr. 12). Cikkét így zárja: „Jó tudnunk, hol a puskaporos hordó“.

² Georges Roux: *Réviser les traités?* Edition de la *Revue Plans*, 1932. V. ö.: Magyar Szemle XIII. 1933. 101. lap.

³ *Revue de Paris*, 1932 november 15. 377—392. 1.

Az az Európa, amelyet Roux maga előtt lát, német és francia erők egyensúlyán nyugszik, tehát a „stabilitásnak egészen más fizikai törvényein, mint René Pinon és Pierre de Quirielle „új Európája“. Az ő gondolata szerint Magyarország a kisantant számára természetes geopolitikai középpont: „Magyarország funkciója, hogy a Duna-medence peremén elhelyezkedett népek közt híd gyanánt szolgáljon.“ Ha sikerül Magyarország és a kisantant államai közt politikai harmóniát teremteni, Roux szerint, leveszik vállukról a fegyverkezés esztelen terheit, de ugyanakkor megszabadítják őket a nemzetiségi kisebbségek kezelésének nagy erkölcsi terheitől is.

Roux víziója olyan Közép-Európa, amelyben „a gyűlölet falai“ leomlanak; hogy ez a vízió testet öltjön, úgy magyar részről, mint a kisantant államainak részéről mérsékletre, szolidaritás érzésére és a társulás vágyára van szükség,—mindkét oldalon tehát nagy áldozatokra. Franciaországra nagy szerep vár itt: néki kell a megértetés útját e nemzetek közt egyengetni. A kezdeményt Roux mégis a kisantant egy államférfiától várja s azt hiszi, hogy egy dunai politikai konferencia alkalmas volna egy, dunai blokk. alapjainak megvetésére. „Az Anschlusst nem tudjuk másként kivédeni, mint ilyen dunai blokkal. A francia politikának okulnia kell Ausztria esetéből: ha a franciák nem akarják, hogy Európa németté váljék, „harmonikus Európát“ kell teremteniük s következésképp Magyarország számára oly rendszert, amelyben politikailag, de lelkileg is megtalálja' a magyar nemzet a helyét.“ Roux így végzi cikkét:

„A magyar nemzet nagyon is el van foglalva fájdalmas jelenével; segítségre van szüksége, hogy mostani eredményein túlnézhesen és jövőjét előkészíthesse.

Nékünk franciáknak annál inkább erre kell törekednünk, mert a magyar külpolitikának, ha egyszer megszabadult attól, amit a perc reakényszerített, szükségszerűen két lényegi irányban kell tájékozódnia majd: a német hegemoniának ellenállni és egy dunai rendszer megalakítása felé törekedni. Ez a két irány megegyezik a francia politika örök vonalaival. Nincs semmi kétség, hogy a két ország (Franciaország és Magyarország) végül is találkozni fog az európai béke javáért. Nem megvetendő ebben az a segítség, amit egy 10—12 milliós nemzet jelent, bátor, erős és fegyelmezett emberek nemzete. Abban az órában, mikor Közép- és Kelet-Európa helyzete zavarosabb, mint valaha, Magyarország mind növekvő fontosságú tényező.“

Az a revízió, melyet Roux és vele talán az egész ifjú Franciaország hirdet, túlmegy a békeszerződések egyszerű átvizsgálásán és módosításán: revíziója az egész tegnapi és mai francia külpolitikának — egy méltányosabb, harmonikusabb, emberibb világ ígérete.

BALOGH JÓZSEF